

Endüstriyel Yer Değiştirme Üzerine Ampirik Bir Araştırma: İzmir Örneği (1950-2000)

Levent ÜNVERDİ

Son 20 yıldır dünyadaki hızlı değişim ve dönüşüme koşut olarak sanayileşme ve mekan konusunda da yeni görüşler ve tartışmalar yaşanmaktadır. Özellikle sanayi coğrafyası literatüründeki tartışmaların odak noktasını yeni teknolojik buluşların ve üretim dinamiklerinin bir sonucu olarak sanayinin yeniden yapılanması oluşturmaktadır. Sanayinin yeniden yapılanması temelde yeni mekansal ilişkileri gerektirdiğinden, bu yeni ilişkilerin mekana yansımaları bağlamında sanayinin yer seçimi ve yer değiştirmesi konularında artan bir ilgi söz konusudur.

Bu makale, son dönemde artan bu ilgiye paralel bir kapsamda, İzmir imalat sanayinin yer değiştirme davranışları üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda makale; mekansal harekete ilişkin davranışın hangi faktörlerle etkileşim içinde şekillendiğini, İzmir imalat sanayinde gözlemlenen mekansal hareketliliğin değişen koşullara uyum sağlamada mekan stratejik bir unsur olarak kullanıp kullanmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Her ne kadar elde edilen bulgular, İzmir bağlamına bağlı bir açıklayıcılık ortaya koysa da, sanayinin mekansal hareketinin ortaya çıkardığı davranış biçimlerine yönelik tespitlerin özellikle planlamada yeni tartışma kanalları sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Yöntemi ve Analizlerin Tanımlanması

İzmir imalat sanayinin mekansal yer değiştirme hareketleri üzerine odaklanan bu çalışma, firma yer değiştirmelerini demografik bir yaklaşımda ele

alan Dijk ve Pellenbarg'ın yaklaşımına benzer bir eklektik yaklaşım ile Lloyd ve Dicken tarafından önerilen kategorizasyon üzerine kurgulanmıştır. Coğrafyacılar, sosyologlar ve ekonomistler tarafından **endüstriyel demografi**, ya da **ekonomik demografi** adı verilen bu yaklaşım, firma hareketlerini, firmaların değişen koşullara mekansal uyum göstermesinin özel bir biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, demografik bir süreç olarak göç olgusunun, kentleşme ile olan bağını açıklamak için kullanılan itici-çekici ve tutucu faktörleri, mekansal yer değiştirme süreçlerinin açıklanmasında kullanılmaktadır. Buna göre firmaların mevcut konumlarını terk etme gerekçeleri itici faktörleri oluştururken, gidilen lokasyona ilişkin koşullar ise çekici faktörleri oluşturmaktadır. İşgücü piyasası gibi taşınma ile ortaya çıkan ve mevcut konumda kalmaya ilişkin sabit ve değişken maliyetler de, tutunma faktörleri olarak adlandırılmaktadır.

Lloyd ve Dicken tarafından önerilen kategorizasyon ise mekansal hareketliliği mevcut ve olası alternatif lokasyonların özelliklerine temellendirerek açıklamaktadır. Lloyd ve Dicken'in önerisi farklı aktörlerin karar gücüne dayalıdır ve bir firmanın yer değiştirme sürecinde ne dereceye kadar durumu kontrol edebildiğini ya da dışsal değişimleri ne dereceye kadar kabul edebileceğini yansıtmaktadır. Bu bağlamda mekansal hareketliliğin nedenselliğine ilişkin olarak firmaya içsel, konumsal (arazi ve koşulları) ve firmaya dışsal faktörlerden oluşan 3'lü bir kategorizasyon tanımlanmaktadır.

Öğr. Gör. Dr.,
Dokuz Eylül
Üniversitesi, Şehir
ve Bölge Planlama
Bölümü

PLANLAMA
2006/3

50 yıllık kesit içerisinde yer değiştiren firmaların ilk üretim adreslerine göre yer seçim eğilimlerine bakıldığında, yer değiştiren toplam firma sayısının %94'ünün İzmir Büyük Kent Bütünü (İBKB) sınırları içerisinde, %6'sının ise İBKB sınırları dışında yer seçtiği görülmektedir.

Bu çerçevede İzmir'deki imalat sanayinin zaman içerisinde gösterdiği mekansal hareketlilik ve bu hareketliliğin nedenselliklerinin analiz edildiği bu çalışmada, araştırma iki aşamalı olarak kurgulanmıştır. Araştırmanın birinci aşamasında; Ege Bölgesi Sanayi Odası'na (EBSO) kayıtlı bulunan¹ ve halen üretim faaliyetine devam eden firmaların sicil kayıtlarının taranması sonucu elde edilen 5963 firmaya ilişkin veri setinden hareketle, İzmir imalat sanayinde yer değiştiren firmalara ilişkin yapısal bilgiler ve mekansal hareket biçimleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.² Çalışmada mekansal hareketlilik yani “**yer değiştirme**” bir firmanın A lokasyonundan B lokasyonuna gösterdiği adres değişikliği olarak ele alınmıştır. Çalışmada söz konusu yer değiştirme hareketinin en az iki biçimde gerçekleşebileceği kabul edilmiştir. Bunlardan birincisi “**tam yeniden konumlanma**” (complete relocation), A lokasyonundaki bir firmanın kapatılarak B lokasyonunda yeniden kurulması olarak ele alınırken, ikincisi ise “**kısmi yeniden konumlanma/şubeleşme**” (branch movement), A lokasyonunda var olan bir birimle bağlantılı B lokasyonunda yeni bir lokal birimin kurulması olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada her iki yeniden konumlanma biçimi de bir mekansal hareketlilik göstergesi olarak ve eşdeğer konumda değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında, 1950-2000 yılları arasında İzmir sanayi coğrafyasını oluşturan ve mekansal olarak yer değiştiren firmaların yer değiştirme nedensellikleri çözümlenmeye çalışılmıştır. Ancak firma yer değiştirmelerinin nedenlerinin sorgulanacağı bu bölümün, yalnızca EBSO sicil kayıtlarının taranmasıyla elde edilen ve 1699 firmadan oluşan araştırma evreni aracılığıyla geliştirilmesinin yetersiz kalacağı düşünülmüştür. Zira elde edilen araştırma evreni, İzmir sanayi coğrafyasında mekansal hareketlilik gösteren firmalara ilişkin niceliksel ve mekansal bilgiler sunmaktadır. Oysa imalat sanayinin mekansal hareketliliğinin nedenlerinin araştırılması, firmaların neden mekansal yer değiştirme

ihtiyacı duyduğu, bu ihtiyacın hangi faktörlerle etkileşim içerisinde geliştiğinin ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu noktada, gerek sanayi coğrafyası çalışmalarını önemli ölçüde güçleştiren kurumsallaşmış bir coğrafi veri üretiminin hazır olmayışı, gerekse de var olan veri tabanının firmaların niceliksel ve niteliksel özelliklerinin dışında mekansal hareketlilik nedenlerine ilişkin bilgileri içermemesi, bilginin anket yoluyla doğrudan firmalardan toplanmasını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede, 1699 firmadan oluşan araştırma evrenindeki firmalardan benzer mekansal hareketlilik gösterenleri içeren ikinci bir alt araştırma evreni oluşturulmuştur. Söz konusu araştırma evreninin oluşturulmasında “toplumsal ağ analizi” (social network analysis) kullanılmıştır.

Mekansal Yer Değiştirme Eğilimleri (1950-2000)

Tablo 1. Yer Değiştiren Firmaların İlk Kuruluş Yerleri İtibarıyla Mekansal Dağılımı (1950-2000)

İBKB içi		%
Balçova	14	1
Bornova	466	27
Buca	38	2
Çiğli	33	2
Gaziemir	87	5
Güzelbahçe	4	-
Karşıyaka	99	6
Konak	856	50
Narlıdere	4	-
İBKB içi Toplam	1601	94
İBKB dışı		
Doğu Aksı	24	1
Güney Aksı	27	2
Kuzey Aksı	23	1
Güney-G.Batı Aksı	4	-
Manisa	6	-
Aydın	4	-
İstanbul	7	-
Ankara	1	-
Uşak	1	-
Balıkesir	1	-
İBKB dışı Toplamı	98	6
TOPLAM	1699	100

Kaynak: EBSO Sicil Defterleri dökümü -2001

¹ Bir firmanın EBSO'ya kayıt olabilmesi için üretimde en az 5 işçi çalıştırması gerekmektedir. Dolayısıyla çalışma EBSO veri tabanını kullandığı için 5 işçiden az işçi çalıştıran firmalar analiz dışında kalmıştır.

² 5963 firmadan oluşan veri seti Aydın, Manisa illeri ve ilçeleri ile birlikte Milas ilçesini de kapsadığından, ilerleyen aşamalarda, bu il ve ilçeler içerisinde kurulmuş ve üretimine halen aynı alanlarda devam etmekte olan firmaların elenmesi yoluna gidilmiştir. Böylece, İzmir il sınırları içine ve dışına doğru gerçekleşmiş olan hareketlerin tespiti sağlanmıştır. Bu yeni düzenleme sonrası veri seti 5963 firmadan, önce 4740 firmaya indirilmiş ve daha sonra da sadece yer değiştiren firmalar bulunduğu 1699 firmalık veri setine indirilmiştir.

1950-2000 yılları arasında kurulan ve halen üretim faaliyetine devam eden 4470 firmadan 1699'unun yani 1/3'ünün kurulduktan sonraki süreç içerisinde üretim faaliyetlerini bir başka mekansal noktaya/noktalara taşıdığı görülmektedir. 50 yıllık kesit içerisinde yer değiştiren firmaların ilk üretim adreslerine göre yer seçim eğilimlerine bakıldığında, yer değiştiren toplam firma sayısının %94'ünün İzmir Büyük Kent Bütünü (İBKB) sınırları içerisinde, %6'sının ise İBKB sınırları dışında yer seçtiği görülmektedir (Bkz. Tablo 1). İBKB sınırları dışında, bir başka deyişle kentsel yerleşme lekesinin yer aldığı çanağın dışında yer seçen firmaların kendi içindeki dağılımına bakıldığında ise, yer değiştiren firma sayısının %79'unun İzmir il sınırlarını oluşturan alan içerisinde ve ana yol güzergahları boyunca yer seçmiş olduğu, %10'unun ise il sınırları dışında olmakla beraber İzmir'le sınır komşusu olan ve İzmir'i bu illere bağlayan karayolu üzerindeki Manisa ve Aydın il merkezleriyle ilçe merkezlerinde ya da yakınında yer seçmesi dikkati çekmektedir. İBKB sınırları dışında kuzey, doğu ve güney aksları boyunca uzanan karayolu üzerinde yer seçen bu sanayilerin ağırlıkla Konak merkezli 35 km.'lik halka içerisinde yer alması, firmaların ilk üretim yerlerinin seçiminde merkeze yakın olma isteğinin önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Yer değiştiren firmaların üretimlerini taşıdıkları yerlerin mekansal dağılımlarına bakıldığında ise İBKB içi yer değiştirmelerin toplam yer değiştirmeler içerisindeki oranının %80 gibi bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, yer değiştiren firmaların ağırlıkla merkez ve merkez çeperinde yer seçme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle 1980'den sonra gelişen koşullara bağlı olarak, oluşmuş bu kadar dinamik bir ortama rağmen, İzmir sanayi coğrafyasının merkeze bağlı bu kararlı görüntüsü, kentsel lekenin yoğun yapısı düşünüldüğünde merkezdeki yeni firmaların ağırlıkla eskilerinin yerine kurulduğunu ya da yer değiştiren firmaların birbirlerinin yerine geçtiğini düşündürmektedir.³

Dolayısıyla da, geçmişten gelen izler üzerine gelişen İzmir sanayi deseni, kendisini yeniden üretirken, var olan sanayi deseninde ancak sınırlı bir değişiklik ortaya çıkarmaktadır. Bu sınırlı değişiklik ise zaman içerisinde belirgin bir biçimde artma eğilimi gösteren çanak dışına yönelik firma hareketlerince şekillenmektedir. Kentsel lekenin 1980'li yıllardan sonra gösterdiği hızlı değişim sonucu piyasa koşullarına ve talebe bağlı olarak gelişen arsa piyasasının da özellikle Pınarbaşı, Sarnıç ve Çiğli gibi kentsel alanın saçaklandığı noktalarda belirleyici olmasının da bu biçimlenmede etkili olduğu düşünülmektedir. Bu noktada firmalar, firma dışı oluşan bu tür süreçlere kendi yapısal niteliklerinden kaynaklanan firma içi süreçlerle uyum sağlamaya çalışmakta ve uyumlandığı noktada da yer seçme eğilimi göstermektedirler. Özellikle son dönemlerde gözlemlenen çanak dışı sıçramaları bu uyumlanmanın bir sonucu olarak da yorumlamak mümkündür. Dolayısıyla da bu yapı, İzmir'i her tür etkinliğin değişik yoğunluklarda da olsa her yerde ve eşzamanlı olarak bulunduğu kompleks ve karmaşık bir kent durumuna getirmektedir.

İzmir imalat sanayini oluşturan firmaların genel yer değiştirme eğilimlerine ilişkin bir başka değerlendirmeye de İzmir ve/veya bölge dışındaki sermayenin tercihlerine ilişkin olarak yapılabilir. Tablo 1 ve 2 birlikte ele alındığında İzmir'e dışarıdan ne kadar sanayi firması geldiği ya da İzmir'den dışarıya ne kadar sanayi firmasının gittiği ortaya çıkmaktadır. Tablo 1 firmaların ilk üretim adreslerine göre oluşturulduğundan, bu tabloda İzmir il sınırları dışından İzmir'e olan yatırımlar izlenirken, Tablo 2 ise en son üretim adreslerine göre düzenlendiğinden bu tabloda İzmir'den il sınırları dışına çıkan sanayi yatırımları görülmektedir. Bu dağılımlar temel olarak şunu göstermektedir ki; 1950-2000 döneminde İzmir'den dışarıya ya da dışarıdan İzmir'e sanayi yatırımları açısından önemli bir mekansal hareket gerçekleşmemiştir. Bir başka deyişle, bu süre zarfında İzmir sanayi sermayesi, kendi büyüme dinamikleri içerisinde gelişimini sürdürmüş ve kendini yeniden üretirken

³ EBSO sicil kayıtlarından elde edilen bilgilere göre 1950-2000 yılları arasında İzmir, Aydın, Manisa illeri ve ilçeleri ile birlikte Milas ilçesini kapsayan alanda yaklaşık 17.300 firma kurulmuştur. Kurulan bu firmalardan 2000 yılı itibarıyla halen üretim faaliyetine devam eden firma sayısı ise yaklaşık 6000'dir. Dolayısıyla kurulan toplam firma sayısının 2/3'ü 50 yıllık kesitte kapanmıştır.

İzmir özelinde firmaların yer seçim ve değiştirmelerinin mekansal mesafe halkalarına göre değerlendirilmesi, yer değiştirme uzaklığının henüz bir desantralizasyondan söz edilebilecek düzeye ulaşmadığını göstermektedir.

PLANLAMA
2006/3

yine aynı bölgede yer seçme eğilimi göstermiştir. Bölge içi ve dışı mekansal hareketlerde, bölge dışından gelen firmaların ağırlıklı İstanbul orijinli olduğu, bölge dışına çıkan firmaların ise %40 gibi bir oranda Manisa Organize Sanayi Bölgesi'ne ve daha sonra da doğu aksını oluşturan İzmir-Ankara karayolu üzerindeki Manisa iline bağlı ilçelere doğru bir kayma göstermeleri dikkati çekmektedir.

Tablo 2 Yer Değiştiren Firmaların En Son Üretim Yerleri İtibariyle Mekansal Dağılımı (1950-2000)

İBKB içi		%
Balçova	9	1
Bornova	395	23
Buca	32	2
Çiğli	303	18
Gaziemir	134	8
Güzelbahçe	6	-
Karşıyaka	60	4
Konak	422	25
Narlıdere	2	-
İBKB içi Toplam	1363	80
İBKB dışı		
Doğu Aksı	117	7
Güney Aksı	105	6
Kuzey Aksı	79	5
Güney-G.Batı Aksı	7	-
Manisa	13	1
Aydın	5	-
Afyon	2	-
İçel	1	-
Muğla	3	-
Ankara	1	-
Bursa	1	-
Osmaniye	1	-
Alanya	1	-
İBKB dışı Toplamı	336	20
TOPLAM	1699	100

Kaynak: EBSO Sicil Defterleri dökümü -2001

1950-2000 yılları arasında gözlemlenen yer değiştirmeler Konak merkezli mekansal mesafe halkalarına göre irdelendiğinde ise, firmaların ağırlıklı 0-15 km.'lik halka içerisinde yer değiştirme eğiliminde oldukları görülmektedir (Bkz. Harita 1). Bu yoğun halkanın ilk 5 km.'si içerisinde üretimi talebe göre çeşitlilik gösteren, gerçek anlamda standartlaşmamış üretim yapan ve pazar ile günlük ilişki kurmak zorunda olan sanayiler bulunmaktadır. Özellikle tekstil sektörünün ağırlıklı yer seçtiği bu bölge firmalar için yarattığı dışsallıklar nedeniyle de firmaların ilk kuruluş aşamasında önemli bir işlev üstlenmekte-

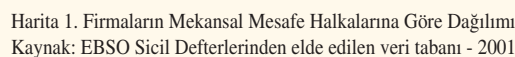
dir. Her ne kadar son dönemde merkezi otoritenin baskısı ve zorlayıcı tedbirleri ile kent dışında ya da çeperinde kurulan sanayi sitelerine taşınmaya zorlanmışlarsa da, sisteme özgü rasyoneller bu kararların başarısını azaltmıştır. Nitekim merkezde yer alan tekstil firmalarının merkez dışına çıkarılması amacıyla kurulmuş olan MTK Tekstil Sitesi'nin bugün tam kapasite ile çalışmadığı ve birçok firmanın halen Mimar Kemalettin Caddesi ve etrafındaki iş merkezlerinde kaçak olarak üretimlerine devam etmekte oldukları görülmektedir. Nispeten daha büyük ölçekli firmalar ise üretim ve satış işlevlerini ayırmak yoluyla aynı bölgede kalma yolunu seçmiştir. Yine aynı şekilde kentin en dış halkasında kurulan ESTİM sitesi de kente olan uzaklığı nedeniyle yeterli kapasiteye ulaşmamıştır.

İkinci 5 km.'lik halkada ise daha çok makine, madeni eşya, elektrikli makine ve taşıt sanayinin yer seçtiği görülmektedir. Özellikle 1990 sonrası dönemde yoğun bir biçimde faaliyete geçmeye başlayan küçük sanayi siteleri ve A.O.S.B., bu bölgeye yönelik yer değiştirmelerin temel belirleyicisi olmuştur. Kent merkezinin hemen çeperinde yer alan bu sanayi siteleri ve çarşılarının, özellikle küçük ölçekli firmalar açısından pazara yakınlık, ucuz emek ve üretim sürecinin değişik aşamaları arasındaki ilişkilerin kolayca kurulabilmesi gibi dışsallıklar yaratması ve aynı zamanda da yeni sanayilerin kurulması ve gelişmesine sağladıkları olanaklar nedeniyle sanayinin merkeze bağımlı yapısını güçlendirdiğini söylemek mümkündür.

İzmir özelinde firmaların yer seçim ve değiştirmelerinin mekansal mesafe halkalarına göre değerlendirmesi, yer değiştirme uzaklığının henüz bir desantralizasyondan söz edilebilecek düzeye ulaşmadığını göstermektedir. Çanak dışına yönelik mekansal hareketlerin merkezden en fazla 35 km.'lik bir mesafe içerisinde gözlemlenmesi ile kentsel lekenin yayıldığı ilk 20 km.'lik halka içerisinde kalan alanın yer değiştirmeler açısından hala önemli oranda yoğunlaşma göstermesi bu yargıyı doğrulamaktadır. Yer değiştirmelerin merkezden uzaklığa bağlı olarak firmaya yükleyeceği maliyetler ve ortaya çıkan yeni koşullara uyum sağlama zorunluluğu ile firmanın merkeze olan bağımlılığı arasındaki ilişkide uzun mesafeli sayılabilecek mekansal hareketlerin niteliği de önem kazanmaktadır. Buna göre İBKB dışı mekansal hareketlerde, yığılma İzmir'i diğer kentlere bağlayan karayolu aksları ve yerleşmeler

Buna göre gıda sektörü üretim yerini ağırlıklı İBKB sınırları dışına taşıırken; tekstil, madeni eşya, makine, taşıt sanayi gibi küçük ölçekli ve ticaret sermayesi ile fason iş ilişkisi içerisinde bulunan ve ağırlıklı iç pazara çalışan firmalar ise, tüketici ile sıkı ilişki içerisinde olmak istemeleri nedeniyle merkez ve hemen merkezin çevresinde yer seçme eğiliminde oldukları görülmektedir.

Buna göre gıda sektörü üretim yerini ağırlıklı İBKB sınırları dışına taşıırken; tekstil, madeni eşya, makine, taşıt sanayi gibi küçük ölçekli ve ticaret sermayesi ile fason iş ilişkisi içerisinde bulunan ve ağırlıklı iç pazara çalışan firmalar ise, tüketici ile sıkı ilişki içerisinde olmak istemeleri nedeniyle merkez ve hemen merkezin çevresinde yer seçme eğiliminde oldukları görülmektedir.

1950-2000 YILLARI ARASINDA YER DEĞİŞTİREN FİRMALARIN YER DEĞİŞTİRME TİPLERİ			Firma Sayısı	%
A TİPİ	Organize Olmayan Bir alandan, Yine Organize Olmayan Bir Alana Giden Firmalar			
	A 1	İBKB Sınırları İçerisinde	742	43.67
	A 2	İBKB Sınırları Dışında	190	11.18
	A TİPİ TOPLAMI		932	54.85
B TİPİ	Organize Olmayan Bir Alandan, Bir Organize Sanayi Bölgesi/Organize Siteye Giden Firmalar			
	B 1	İBKB Sınırları İçerisinde	312	18.36
	B 2	İBKB Sınırları İçerisinde	36	2.11
	B TİPİ TOPLAMI		348	20.47
C TİPİ	Bir Organize Sanayi Bölgesinden/Organize Siteden Başka Bir Organize Sanayi Bölgesine/Sitesine Gider Firmalar		93	5.47
D TİPİ	Organize Sanayi Bölgesinden/Organize Siteden, Organize Olmayan Bir Alana Giden Firmalar			
	D 1	İBKB Sınırları İçerisinde	114	6.70
	D 2	İBKB Sınırları İçerisinde	41	2.41
	D TİPİ TOPLAMI		155	9.11
E TİPİ	İzmir İl Sınırları Dışında Başka Alana/Organize Sanayi Bölgesi/Organize Siteye Giden Firmalar		26	1.53
F TİPİ	İzmir il Sınırları Dışından Organize Olmayan Bir Alana/Organize Sanayi Bölgesi/Organize Siteye Gelen Firmalar		21	1.23
G TİPİ	Aynı Lokasyonda Yer Değiştiren Firmalar		123	7.23
TOPLAM YER DEĞİŞTİREN FİRMA SAYISI			1699	100.00

71

Piyasalar-
daki deği-
şimlere,
müşterile-
rin ter-
cihlerine,
çevresel
düzenle-
melere ve
teknolojik
ilerlemeye
uyum
sağlama-
nın olası
yollarından
birisi olan
mekansal
yer değiş-
tirme bir
anlamda
firmanın
değişen
ekonomik
koşullara
bir çeşit
mekan-
sal uyum
göşterme
biçimidir.

PLANLAMA
2006/3

1950-2000 yılları arasında yer değiştiren firmala-
rın mekansal hareketlerini, çıkılan ve varılan yerin
özelliklerine bağlı olarak değerlendirdiğimizde
ise, 7 tip mekansal hareket ortaya çıkmaktadır.
Bu tipleriştirmeye göre, toplam yer değiştiren
1699 firmanın %54.85'inin A Tipi, yani organize
olmayan bir alandan yine organize olmayan bir
alana giden firmalardan oluştuğu görölmektedir
(Bkz. Tablo 3). A tipi firmaların ortak özelliği,
kent mekanındaki konumlanmalarında üretim
faaliyetlerine İzmir'in kentsel gelişim süreci
içerisinde planlama aracılığıyla oluşturulmuş ve
sanayi faaliyetleri için organize edilmiş bir alan
dışında başlayıp zaman içerisinde üretim yerini
yine benzer bir alana taşımış olmalarıdır.

Buna göre 1950-2000 yılları arasında İzmir imalat
sanayinde gözlenen yer değiştirmelere bağlı
olarak İzmir sanayi coğrafyasını biçimlendiren
eğilimin, planlama yoluyla elde edilen alanlar ara-
cılığıyla değil, daha çok kentin kendi dinamikleri,
ekonomik işleyiş ve firmaların bireysel yer seçim
rasyonellerince oluştuğunu ortaya koymaktadır.
Dönemsel olarak 1970 yılından sonra ağırlık
kazanmaya başlayan ve merkezin hemen çepe-
rinde bulunan Pınarbaşı, Sarnıç ve Çiğli gibi kent-
sel alanın saçaklandığı noktalarda gözlemlenen A
tipi mekansal hareketlerin, aynı zamanda kentin
bugünkü mekansal yapısının şekillenmesinde de
önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür.
Bunun yanında yer değiştirme tipleri içerisinde

ikinci ağırlıklı grup olan B tipinde ise toplam 348
firmanın 219 tanesinin Atatürk Organize Sanayi
Bölgesi (AOSB), 39 tanesinin ESTİM gibi çanak
içerisinde kalan alanlara yönelik olması da kentin
yoğun ve sıkışık yapısını pekiştiren bir başka
etkeni oluşturmaktadır.

1950-2000 yılları arasında İBKB sınırları içe-
risinde yer değiştiren firmaların ilçelere göre
mekansal hareketlilik oranlarına baktığımızda
ise, Konak ilçesinin öne çıktığı görölmektedir
(Bkz. Tablo 4). 50 yıllık kesitte ilçe sınırları içe-
risinde kurulan toplam 856 firmadan 407 tanesinin
diğer ilçelere, 141 tanesinin ise İBKB sınırları
dışındaki alanlara olmak üzere toplam 548 tane-
sinin ilk üretim yerlerini bu ilçe sınırları dışına
taşıdığı izlenmektedir. Ancak ilçe sınırları dışına
doğru olan bu hareketlilikte yer değiştirmelerin
yaklaşık yarısının Bornova ve Çiğli ilçelerinde
yoğunlaşması, hareketin gerçekte merkez dışına
yönelik olmadığını ortaya koymaktadır. Bunun
yanında aynı dönem içerisinde diğer ilçelerden
110 firmanın ve İBKB sınırları dışından 12 fir-
manın Konak ilçe sınırları içerisine girmesi ve
yine toplam yer değiştirmelerin %35'inin ilçe
sınırları içerisinde gerçekteşmesi, ilçenin küçük
ölçekli sanayi firmaları açısından hala önemli bir
merkez olma özelliğini koruduğunu göstermek-
tedir. Kemeraltı çevresi ile Alsancak limanı ve
gerisinde yer alan Çınarlı, Umurbey ve Mersinli
mahallelerinin oluşturduğu bölge ile Cennetoğlu,

Tablo 4. İlçeler İtibariyle Mekansal Hareketlilik Oranları (1950-2000)

İLÇELER	Y.Değiştiren Firma Sayısı	Y.Değiştirmeyen Firma Sayısı	Toplam Firma Sayısı	Mekansal Hareketlilik Oranı (%)
Balçova	14	18	32	43.8
Bornova	466	733	1199	38.9
Buca	38	82	120	31.7
Çiğli	33	229	262	12.6
Gazimir	87	201	288	30.2
Güzembahçe	4	13	17	23.5
Karşıyaka	99	150	249	39.8
Konak	856	1007	1863	45.9
Narlıdere	4	9	13	30.8
Doğu Aksı	24	165	189	12.7
Güney Aksı	27	212	239	11.3
Kuzey Aksı	23	162	185	12.4
Batı-G.Batı Aksı	4	36	40	10.0
TOPLAM	1679	3017	4696	35.8

Kaynak: EBSO Sicil Defterleri veri tabanı - 2001

Osman Aksuner, Aşık Veysel ve Karabağlar mahallelerinin oluşturduğu alanda yoğunlaşan ilçeye yönelik mekansal hareketlerin, bölgeyi oluşturan kentsel lekenin son derece yoğun, sanayi için kullanılabilecek boş arazi stoğunun sınırlı ve küçük parsellerden oluşan bir yapıya sahip olduğu göz önüne alındığında, bölgede yaşanan sorunların yakın zamanda çözümünü güçleştireceği düşünülmektedir. Bunun yanında bölgenin yoğun yapısı nedeniyle parsel ölçeğinde yatay genişleme olanaklarının bulunmaması da zaman içerisinde yeni mekansal hareketlerin devam edeceğini göstermektedir.

Bornova ilçesinde ise, ilçe sınırları içerisinde kurulan firmalardan 188 tanesinin zaman içerisinde üretim yerlerini İBKB sınırları içerisindeki diğer ilçelere, 85 tanesinin İBKB sınırları dışındaki alanlara olmak üzere toplam 273 tanesinin üretim yerlerini ilçe sınırları dışına taşıdığı görülmektedir. Yine aynı dönem içerisinde İBKB sınırları içerisindeki diğer ilçelerden 200, İBKB sınırları dışından 8 olmak üzere toplam 208 firma, ilçe sınırları içerisinde yer seçmiştir. 18 firma ise Bornova ilçe sınırları içerisinde yer değiştirmiştir. Bu yapı, merkezde yer alan Konak ve Bornova ilçelerinin, sınırları dışına çok az sayıda göç verdiğini ortaya koymaktadır. Bunun dışında bölge içerisinde yapılan derinlemesine analizlerde yer değiştiren firmaların üretimlerinin niteliğini değiştirmedeği ya da aynı bölge içerisinde işyeri sayısını arttırarak yatay bir büyüme gerçekleştirdiği konusunda önemli ipuçları elde edilmiştir.

Merkezdeki bu yapı dışında Gaziemir ilçesi ile doğu aksı, diğer bölgelere göre taşıdıkları farklı mekansal hareket biçimleri nedeniyle öne çıkmaktadır. Gaziemir ilçesine yönelik mekansal hareketlerin, üretim yerlerini İzmir-Aydın karayolu boyunca merkezden güneye doğru taşıyan firmalara bağlı olarak geliştiği görülmektedir. Daha çok küçük ölçekli firmalarca gerçekleştirilen bu hareket biçimi, firmaların kuruluş ile birlikte zaman içerisinde kazandıkları pazar koşullarını ve işgücü bağlantılarını kaybetmemek için üretim yerlerini ilk konumlarına göre daha güneye taşımaları sonucu meydana gelmektedir. Doğru aksında da benzer bir süreç gözlenmiş, İzmir-Ankara karayolu üzerinde görece olarak kentten daha uzak ve ucuz arsalar kurulan firmalar ile ağırlık kazanan doğu aksı, zaman içerisinde

oluşan işlevsel yoğunlaşmalar, yükselen yer seçim maliyetleri ve kentsel lekenin yayılması nedeniyle ikinci bir sıçrama ile Kemalpaşa'ya doğru yayılma göstermiştir.

Ancak, İzmir sanayi coğrafyasını şekillendiren bu yapıyı kentin özgül coğrafi yapısı ve tarihsel izlerden kaynaklanan yapısal olanaklarından bağımsız düşünmek söz konusu değildir. Etrafı dağlarla çevrili çanak formundaki kentin fiziki coğrafyası bugün tamamen yapılaştığı gibi, 1980'li yıllarda uygulanan ihracata dayalı gelişme modeli çerçevesinde kentlerin üstlendiği yeni roller gereği bu tarihten itibaren giderek yamaçlara doğru gelişen bir büyüme eğilimi içine girmiştir. 18. yüzyıldan bu yana kentin merkez alanını oluşturan Kemeraltı'ndan başlayarak kenti diğer yerleşmelere bağlayan ana karayolu güzergahları boyunca çanağın izin verdiği sınırlara kadar adeta dört kollu bir ahtapot gibi gelişen kentin bu sıkışık yapısına rağmen yer değiştiren firmaların merkez oryantasyonlu yoğunlaşması dikkat çekicidir. 19. yüzyılda Osmanlı'nın dünya ekonomik sistemine eklemlenme sürecinden bugüne liman, merkez ve kentsel ulaşım gibi bir çok konuda taşıdığı izden kopamamanın ve yeni izler üretememenin nedenlediği sorunlara rağmen sanayi sermayesinin merkez odaklı yer seçim eğilimi, İzmir sermayesinin mekanı değişen koşullara uyum sağlamak amacıyla kullandığını düşündürmektedir.

Yer Değiştirme Nedensellikleri

EBSO sicil defterlerinin taranması sonucu elde edilen veri tabanına dayanılarak yer değiştirmelere ilişkin olarak yapılan genel değerlendirmelerin ardından, bu kez firmalarla yapılan anketlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda yer değiştirme nedensellikleri üzerine odaklanılacaktır. Firmaların yer değiştirme nedenlerine ilişkin analizler temelde iki bölümden oluşmaktadır. Piyasalarındaki değişimlere, müşterilerin tercihlerine, çevresel düzenlemelere ve teknolojik ilerlemeye uyum sağlamanın olası yollarından birisi olan mekansal yer değiştirme bir anlamda firmanın değişen ekonomik koşullara bir çeşit mekansal uyum gösterme biçimidir. Bu uyum gösterme süreci mekansal olarak en basit biçimiyle bir lokasyonun diğeri tarafından ikame edilmesini içermektedir. Dolayısıyla da çıkılan ve varılan yer açısından farklı mekansal çıktıları oluşturmaktadır.

Bu farklı mekansal çıktılar yer değiştirme kuramı açısından, çıkılan mekanın itici, varılan mekanın ise çekici faktörlerine göre tanımlanmaktadır. Yer seçim kuramları firmaların konumlanmasında bir yerin çekiciliğini belirleyen mekansal faktörlerle yani çekici faktörlerle ilgili optimal mekansal seçim üzerine odaklanmaktadır. Ancak yer değiştirme hareketi sadece bir yer seçim problemi olarak tanımlanamaz. Dolayısıyla, hareketin her iki ucunda yer alan mekanlarla da ilgilenmek durumundadır. Bu nedenledir ki; yapılan anket çalışmasında firmaların yer değiştirme nedensellikleri, çıkılan yerin istenmeyen ve gidilen yerin ise tercih edilen özelliklerinin ayrı ayrı değerlendirilmesine olanak sağlayacak biçimde tasarlanmıştır. Bu çerçevede firmaların yer değişt-

tirme nedensellikleri incelendiğinde, firmaların yer değiştirme sürecinde bir önceki üretim yerini terk etme ve yeni üretim yerini tercih etmede etkili olan faktörleri büyük oranda mekansal olanaklar üzerine temellendirdikleri görülmektedir (Bkz. Tablo 5 ve Tablo 6).

Mekansal olanaklar, firmaların üretim yerini terk etmede üretim yapılan arazinin ve/veya binanın küçük olması ile yeterli genişleme olanaklarının olmayışı üzerine odaklanırken, gidilen yerin tercih edilmesinde ise arazi ve/veya binanın genişleme olanaklarının varlığı ağırlık kazanmaktadır. Gerek itici gerekse de çekici faktörlerin tüm yer değiştirme faktörleri içerisinde mekansal olanaklar üzerine yoğunlaşması yer değiştirme eyleminin

Tablo 5. Firmaların Bir Önceki Üretim Yerinden Taşınma Nedensellikleri (İtici Faktörler)

	Faktörler	Yer Değiştirmedeki Önem (%)		
		Önemli	Kısmen Önemli	Önemsiz
FİRMANIN BİR ÖNCEKİ ÜRETİM YERİNDEN TAŞINMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER	Bina Küçüklüğü	77,86	4,93	17,21
	Arazi Küçüklüğü	63,11	10,65	26,24
	Alternatif Alanların Yokluğu	57	11	54
	Birimlerin Maliyeti	35	22	65
	İmar Planı	15	19	88
	Fiyat	14	26	82
	Kira Kontratı	11	9	102
	Birimlerin Eskiliği	35	25	62
	Farklı Coğrafi Pazarlara Girme	27	15	80
	Yeni Bir Ürün Pazarına Girme	30	13	79
	Alıcılara Uzaklık	20	10	92
	Hammaddeye Uzaklık	12	12	98
	Aynı Faaliyet Kolundaki Diğer Firmalara Uzaklık	11	14	97
	Bağılantılı Çalışılacak Firmalara Uzaklık	9	15	98
	Yüksek Üretim Maliyetleri	21	19	82
	İşgücü Azlığı	20	13	89
	Uygun Eğitimli / Nitelikli İşgücü Azlığı	21	17	84
	İşgücü Maliyetlerinin Fazlalığı	22	16	84
	Düşük İşgücü Verimliliği	21	13	88
	İşgücü Politikaları	16	17	89
	Ulaşım ve Trafik Yoğunluğu Problemleri	36	17	69
	Otopark Olanaklarının Yokluğu	31	18	73
	Altyapı Servis Maliyetleri	26	18	78
	Yerel İş Destek Servislerinin Maliyeti	12	22	88
	Yerel ve Merkezi Otoritenin Zorlayıcı Kararları	21	6	95
	Çevresel Değerlere Olan Duyarlılık ve Koruma İsteği	20	15	87
	Firmanın Yararına Olmayan Vergilendirme Sistemi	14	8	100
	Kamu Yönetiminin Yetersizliği	12	14	96
	Banka Finans Mekanizmasının Yüksel Maliyeti	13	19	90
	Teşvik Olanaklarının Yetersizliği	24	13	85
	Yaşama Maliyetlerinin Yüksekliği	14	16	92
	Çalışanlar İçin Yüksek Konut Maliyetleri	5	11	106

Kaynak: Anket çalışmaları - 2003

ağırlıkla kapasite büyümesinden kaynaklanan bir eylem olduğunu ortaya koymaktadır. Üretim yapılan alanın fiziki olarak yetersizliği firmanın üretimini niceliksel olarak değiştirdiği ve/veya niteliksel olarak artırdığı bir noktada gerçekleşmektedir. Ürünün nicelik olarak artması, teknolojik gelişmelerin bir sonucu olabileceği gibi, aynı teknolojik düzeyde iş kapasitesinin büyütülmesiyle de gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle bu tür artışlar sağlayan firmalar daha geniş üretim alanı, depolama alanı vb. ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla bir önceki üretim yerinde arsa ve bina büyüklüğünü bu yeri terk etmede önemli bir faktör olarak gören firmaların genel olarak kapasitelerinin büyüdüğünü söylemek yanıltıcı olmayacaktır.

İzmir imalat sanayini oluşturan firmaların yer değiştirme sürecinde ilk üretim yerini tek etmede en önemli itici faktör olarak gösterdiği mekansal yetersizlikler, Avrupa’da yapılan hemen hemen tüm araştırmalarda elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Avrupa’da firmaların mekansal hareketliliği üzerine yapılan tüm ampirik araştırmalar, firmaların yeniden yer seçim sürecinin arkasında yatan itici güçlerin mekan yetersizliği, ulaşım-taşıma ile ilgili sorunlar ve işgücü temini problemleri olduğu konusunda birleşmektedir. Bu çalışmalarda elde edilen bulgulara göre mekan yetersizliği ve taşıma sorunları kent merkezi içinde ve çevresindeki kısa mesafeli hareketliliği nedenlerken, işgücü azlığı ulusal ölçekte gelişme bölgelerine doğru olan uzun mesafeli bir mekan-

Tablo 6. Firmaların Bugünkü Üretim Yerini Seçme Nedensellikleri (Çekici Faktörler)

	Faktörler	Yer Değiştirmedeki Önem (%)		
		Önemli	Kısmen Önemli	Önemsiz
FİRMANIN BUGÜNKÜ ÜRETİM YERİNİ TERCİH ETMESİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER	Arazi ve/veya Binaya Erişilebilirlik Olanakları	71	20	31
	Düşük Arazi ve/veya Bina Maliyeti	51	30	41
	Mülkiyet Durumu / Sahipliği	85	10	27
	Arsa ve/veya Binanın Genişleme Olanakları	74	14	34
	Yeni ve Daha Geniş Pazarlara Açılma	48	19	55
	Hammaddeye Yakınlık	18	12	92
	Pazara Yakınlık	28	16	78
	Malın Sevk Süresindeki Kısıtlılık	33	15	74
	Aynı Faaliyet Kolundaki Diğer Firmalara Yakınlık	17	20	85
	Bağılantılı Çalışılacak Firmaya Yakınlık	22	20	80
	Düşük Üretim Maliyetleri	27	16	79
	İşgücü Olanaklarının Varlığı	32	20	70
	İşgücünün Niteliği	24	18	80
	İşgücü Maliyetleri	31	17	74
	İşgücü Kültürü ve Davranışları	20	14	88
	Güçlü Karayolu Bağlantısı	50	11	61
	Güçlü Demiryolu Bağlantısı	4	10	108
	Güçlü Havayolu Bağlantısı	15	10	97
	Limana Yakınlık	12	11	99
	Trafik Yoğunluğunun Düşüklüğü	33	22	67
	Daha İyi Park Olanakları	37	13	72
	Altyapı Maliyetleri	39	14	69
	Yerel/Merkezi Otoritenin Zorlayıcı Kararları	32	11	79
	Teşvik Olanaklarının Varlığı	38	17	67
	Vergi, Harç Gibi Ödemelerden	21	16	85
	Yerel Yönetimin İşbirlikçi Davranışları	17	20	85
	Kamu Yönetiminin Etkinliği	11	17	94
	Konut Fiyatları	14	16	92
	Güvenlik	14	12	96
	Suç Oranlarının Düşüklüğü	32	22	68

Kaynak: Anket çalışmaları - 2003

İzmir
sanayi coğrafyasında,
1950-2000
yılları
arasında
kurulan
firmaların
yer de-
ğiş-
tirmesinde
kapasitenin
büyümesi
faktörü ile
birlikte en
etkili fak-
törün mülk
sahipliği
olduğu
bulgulan-
mıştır.

PLANLAMA
2006/3

sal hareketliliği açığa çıkarmaktadır. İzmir imalat sanayinde gözlemlenen mekansal hareketlilik bu çerçevede daha çok kısa mesafeli bir yer de-
ğiştirmeyi içermektedir. Nitekim, İzmir il sınırları dışına çıkan ya da İzmir il sınırları dışından gözlemlenen mekansal hareketlerin çok sınırlı olması henüz iller arası ya da bölgeler arası bir hareketliliğin İzmir özelinde gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Zaten firmaların işgücüne ilişkin nedensellikleri yer de-
ğiştirmede itici ya da çekici faktörler açısından önemli bulmamaları da bu tür faktörün yer de-
ğiştirmede etkili olmadığını göstermektedir. Bunun yanında işgücü azlığı gibi bir neden de bugünkü ülke koşulları içerisinde anlamlı bir faktör oluşturmamaktadır.

İzmir sanayi coğrafyasında, 1950-2000 yılları arasında kurulan firmaların yer de-
ğiştirmesinde kapasitenin büyümesi faktörü ile birlikte en etkili faktörün mülk sahipliği olduğu bulgulanmıştır. Yer de-
ğiştiren firmaların yer de-
ğiştirme süreci sonunda ağırlıkla mülk sahibi olmaları ve mülk sahipliğini çekici faktörler içerisinde en önemli etken olarak tanımlamaları bu yargıyı desteklemektedir.

Ankete katılan firmaların yaklaşık yarısının, kurulduktan sonraki ilk 10 yıl içerisinde yer de-
ğiştirdiği bulgulanmıştır. Bir başka deyişle, firmaların firma yaşı arttıkça yer de-
ğiştirme oranının azaldığı izlenmektedir. Bu bulgu, yurt içinde ve yurt dışında firmaların mekansal hareketleri üzerine yapılan bir çok ampirik çalışmada elde edilen bulgularla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Nitekim, 1991 yılında Ankara'da sanayinin yer seçimi ve mekansal hareketliliği üzerine yapılan çalışmada da firmaların ilk yer de-
ğiştirmelerini genellikle 2-6 yıl arasında gerçekleştirdiğinin bulgulanması, İzmir özelinde elde edilen sonuçların sanayinin yer de-
ğiştirmesi açısından genellenebilir bulgular olduğunu ortaya koymaktadır.

İzmir imalat sanayinde gözlemlenen yer de-
ğiştirmelerin ağırlıkla mekansal olanaksızlıklar üzerine temellenen yapısı ile sanayinin ilk 15 km.'lik mesafe içerisinde yoğunlaşan yer seçim ve yer de-
ğiştirme eğilimi üst üste karşılaştırıldığında, firmaların halen bu dar alan içerisinde taleplerini karşılayabildikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle kentteki sanayi lekesinin özellikle 1980 sonrası dönemde firma sayısında gözlem-

lenen yüksek artışa rağmen çok fazla de-
ğişikliğe uğramaması, yeni kurulan ya da yer de-
ğiştiren sanayilerin birbirlerinin yerine geçmesi ile boş-
luklu bir biçimde genişleyen organize olmamış sanayi alanlarının hala yeni kurulan sanayilerin bir kısmını emmesinden kaynaklanmaktadır.

İzmir imalat sanayi içerisinde yer de-
ğiştiren firmaların yer de-
ğiştirmesinde firmaya dışsal olan fak-
törlere ilişkin olarak analizimizde kullandığımız de-
ğişkenlerin, yer de-
ğiştirmede çok önemli bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir. Her ne kadar bu tür bir analizle kesin sonuçlara varmak mümkün olmasa da bir firmanın yer de-
ğiştirme kararının temelde firmaya içsel olan faktörler ve daha az oranda da konumsal yani araziye özel faktörler tarafından belirlendiğini söylemek mümkündür.

Dışsal faktörlerden firma yer de-
ğiştirmelerinde gözlemlenen en önemli etken, yerel ve merkezi otoritenin kararları olmuştur. İtici faktörler içeri-
sinde değerlendirdiğimiz yerel yönetimin ve/veya merkezi otoritenin mekansal planlamaya ilişkin zorlayıcı kararları belirli sektörleri ve kentsel alan içerisindeki bazı lokasyonları etkilediği için yer de-
ğiştirmede etkin, ancak sınırlı bir ağırlığa sahiptir. Nitekim, imar planı ve yönetmelik-
lere aykırılığın, firmaların %67'since önemsiz görülmesi bu eğilimin bir göstergesidir. Teşvik edici politikalar ise, özellikle çekici faktörler açısından yer seçiminde etkin bir role sahipken, İzmir imalat sanayinin merkeze bağımlı yapısı nedeniyle mesafeye bağlı sınırlı bir çekicilik alanı oluşturmaktadır.

İzmir imalat sanayinde gözlemlenen yer de-
ğiştirmeler üzerinde hammaddeye ve pazara yakın olma gibi bir faktörün belirleyici bir etkisi olmadığı bulgulanmıştır. Bu, İzmir sanayi coğrafya-
sının özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle, firma yer seçimleri ve yer de-
ğiştirmeleri ile İzmir coğrafyasının fiziksel özellikleri üst üste konulduğunda bu tür bir sonucun ortaya çıktığı görülmektedir. Yer de-
ğiştirmelerin ağırlıkla çanak olarak tanımladığımız kentsel alan içerisindeki ilk 15 km.'lik alanda yoğunlaştığı düşünüldüğünde, bu tür bir sonucun da şaşırtıcı olmadığı görülecektir. Zira firmalar zaten çok sınırlı bir alan içerisinde üretimlerini yapmakta, bu nedenle de pazar ve hammaddeye olan uzaklık açısından önceki üretim yerini terk edecek düzeyde bir güçlük yaşamamaktadır.

Sonuç

1950-2000 yılları arasında kurulan EBSO'ya kayıtlı ve faal firmalar üzerinden hareketle İzmir imalat sanayinin mekansal yer değiştirme davranışlarını anlamaya yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda bazı temel rasyoneller elde etmek mümkün olabilmektedir. Birinci olarak, İzmir imalat sanayini oluşturan firma yapıları kapsamında bakıldığında, gerek sektörler arası, gerekse de mekansal hareket kabiliyeti anlamında yüksek bir mobilité hızına sahip bir firma deseni ile karşı karşıya olunduğu görülebilir. Söz konusu mobilitenin, birimlerin merkeze bağımlı yapısından ve sahip oldukları ölçekten ötürü uzun mesafe desantralizasyon eğilimi göstermeyeceği de açıklıkla söylenebilir. Dolayısıyla bu genel veriler ışığında bakıldığında, İzmir imalat sanayinin yüksek risk faktörleri altında sektörel ve mekansal mobilitéyi bir tür uyumlanma veya ayakta kalma stratejisi olarak geliştirdiği öngörüsü şimdiden yapılabilir. Firmaların sektörler arası hızlı geçişlilik ve mekandaki yüksek mobilité becerisi, ölçeğin küçük tutulmasının getirdiği bir uyum yeteneği olarak da düşünülebilir.

İkinci olarak, firmaların mekanda yer seçme tercihlerinin kent merkezinde yığılma ve bu

yığılmanın getirdiği ekonomilerden yararlanma açısından kenti ve kent merkezini bir tür risk telafi mekanizması olarak gördüğünü söylemek mümkündür. Firma ayakta kalma stratejisi olarak bugün için son derece akılcı görünen bu tutumun, kentsel gelişim politikaları açısından önemli açmazları da içinde barındırdığı ve uzun dönemde bölgedeki birikim ilişkilerinin önünü tıkayabilecek bir davranış biçimi olabileceğini de gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Kaynakça

- Mariotti, I. (2001). Methodological Problems in Firm Migration Research, The Case of Italy, PhD Student University of Groningen, Faculty of Spatial Sciences, P.O. BOX 800 NL - 9700 AV Groningen, The Netherlands
- Pellenbarg, P.H., Van Wissen, L.J.G., & Van Dijk, J (2000), Firm Relocation: State of The Art and Research Prospects., SOM-theme D: Regional Science
- Van Dijk, J. & Pellenbarg, P.H. (2000) Firm Relocation Decisions in The Netherlands; An Ordered Logit Approach. Papers in Regional Science 79, p. 191-219

Tolga Çilingir, “Eski Akaryakıt Depolama Alanlarından İzmir’e Bakış” İzmir-Turan, 2003